

Til Martin
med vennelig hilsen fra

R A P P O R T

vedrørende

arkeologisk undersøkelse

7. - 25.8. 1972

SØNDRE RAULAND, gnr. 39, brn. 2,

UVDAL I NUMEDAL

Roar L. Tollnes

arkitekt m.n.a.l.

Innledning.

Årets arkeologiske undersøkelse på Søndre Rauland, g.nr. 39, bnr. 2, Uvdal i Numedal avsluttet undersøkelsene fra 1970 og 1971 (jfr. egne rapporter for disse årene). Oppdragsgiver og betaler har som i 1971 vært Norsk Folkemuseum, og jeg vil gjerne takke Museet for velvilje og positiv interesse for en undersøkelse som ble langt mer omfattende enn hva på forhånd var forespeilet.

Takk går også til deltakerne i gravningene som i år har vært cand. mag. Torill Dahlbo og student Kristin Jahnsen med Edvin Evensen som lokal hjelpearbeider.

Den interesse som gårdens eiere Guri og Steinar Rauland sammen med "kårfolket" Rauland viste var hyggelig og gjorde sitt til at gravesesongene minnes med stor glede.

Oppmuntrende og inspirerende var besøkene mens gravningen pågikk: Førstekonservator, arkitekt MNAL Arne Berg, Norsk Folkemuseum, Førstekonservator Charlotte Blindheim og konservator Inmelin Martens, Universitetets oldsaksamling, fylkeskonservator Randi Asker, Buskerud og hovedsekretar Egil Sinding-Larsen, Foreningen til norske fortidsminnesmerkers beavring.

23. - 25. juni var undertegnede i Uvdal for å forberede årets undersøkelse bl. a. med tanke på losji for deltakerne, lokal hjelpemann og nærmere avtaler med gårdeieren Steinar Rauland om fjerning av tildekkingsjordmassene fra 1971.

Det var meget gunstige værforhold under årets gravninger og en del tegnearbeide, som p.g.a. regnvar måtte utsettes i 1971, ble fullført i år.

Rauland I.

Undersøkelsen av den formodede hustuften Rauland I var overtatt av Universitetets oldsaksamling. Undersøkelsen ble foretatt i tiden 8.8. - 15.8. med mag. art. Ellen Karine Hougen som leder og student Signe Blindheim som medhjelper. Det vil foreligge egen rapport for dette arbeidet.

Den fremgravde husgrunnen var rektangulær og lå i sin helhet øst og syd for Rauland II/III. Dimensjonene kunne svare til Raulandstua på Norsk Folkemuseum, men veggurene ga ikke inntrykk av særlig systematisk oppmuring sammenlignet med tilsvarende murer for Rauland II og III. Det ble ikke gjort funn som direkte var daterbare for Rauland I.

Rauland II og III.

Områdets som i 1971 var tildekket med plastfolie og jord var meget godt bevart. For de øvrige områdene var spor etter teie og vinter mer merkbare dette året enn tidligere år. Målesystemet ble funnet intakt og gjorde tjeneste til gravningens slutt.

Årets undersøkelse ble konsentrert om forholdet mellom Rauland II og Rauland III sæntet område i tilknytning til den oppbygde søndre del av hustuften hvor det i 1970 ble gravet en prøvesjakt, dette bl.a. for å få avklart en mulig sammenheng mellom R I og R II/III.

Rauland III.

Undersøkelsen i år understreket resultatene fra 1970 og 1971, og ga dessuten klar beskjed om søndre langvegg. Denne kom på forventet sted. Eksakt plassering for syd-vestre hjørnet kunne ikke påvises. Det var her ingen klar laftestein. Ved nord-vestre hjørnet derimot fantes en flat helle som utvilsomt har gjort tjeneste som laftestein, og ved det oppbygde syd-østre hjørnet fantes en stor stein, tilnærmet rektangulær og flat på toppen som like utvilsomt har vært nyttet til laftestein.

Nivellementer av oppstikkende stein i interiøret og mangelen på tilstrekkelige fyllmasser gjør det klart at R III (Raulandstua) ikke kan ha hatt jordgulv i selve stuerommet mens bygningen har stått på den undersøkte tuften. Spor etter tregulv (se også tidligere rapporter) kunne påvises også i det søndre området, bl.a. rester etter en gulvbjelke som løp mot søndre langvegg.

Området ved syd-østre hjørnet hadde en overraskelse i mente. Etter avtorvingen ble det påvist et forholdsvis tykt leirlag som i utstrekning svarte godt til kaven. Her må det i en periode ha vært leiregulv. Leirelaget lå rett over en mektig steinfylling. Bortsett fra den jorden som plantevekster og smågnagere har transportert ned mellom steinene, lå disse åpent mot hverandre. Etterhvert som steinene ble fjernet, kom fast oppsatte store steiner fram som søndre og østre ytre murer og en nordmur omtrent under skilleveggen mellom forstue og kave. Mot vest fantes en steinmur av tildels mindre stein under veggen mellom kave og stue. Det framkom følgelig en kjeller i partiet under kaven. Den var senere kastet igjen. Det må opprinnelig ha vært tregulv også i kaven, og forstuen blir eneste rom tilbake med sansynlig jordgulv. Kjelleren har hatt eneste tilgang fra kaven, og det må forutsettes en lem i gulvet. Veggene i kjelleren bestod for en vesentlig del av meget store steiner stilt på høykant med flatside inn mot kjellerrommet. En av steinene var den ovenfor nevnte laftesteinen for syd-østre hjørnet. Denne var oppbygd på andre underliggende store steiner. Det må antas at kjelleren er anlagt før byggingen ble plassert eller bygd på tuften.

I tilfyllingen av kjelleren fantes en del flate stein med parti-vis svarte sotflekker og en del stykker av ensidig brent leire. Det er fristende å anta at dette er rester av en gulvåre i R III. Materialet hører ikke hjemme i gulvåren fra R II. Krittpipe-rester kan gi en liten antydning av tiden for gjenkastingen av kjelleren, jeg vil anta samtidig med oppbyggingen av hjørnepeisen. Denne var plassert mot kaven og rett over indre (vestre) kjellermur. Kjellexmuren ville sansynligvis ikke ha tålt tyngden av en peis og pipe uten å rase ned. Istedenfor å forsterke denne muren, er det valgt å kaste kjelleren igjen. Undersøkelsen kan ikke si om den andre kjelleren, under stuen, er anlagt samtidig som den mindre kjelleren ble kastet igjen, men intet av jordmassene fra kjelleren under stuen finnes i tilfyllingen av kjelleren under kaven.

En mann har knept kunnet stå oppreist i kjelleren under kaven, og vanskeligere har det blitt i bruksperioden. Midtpartiet (øst-vest) har hatt tregulv. Dette ble påvist i 2 lag over hverandre. Dessuten har gulvet blitt tilført jordmasser i bruk-tiden. Det fantes blant annet mye beinrester i disse jordlagene. Det kan se ut til at kjelleren tildels har vært brukt som av-fallsted.

Det er ut fra undersøkelsen vanskelig å slutte om R III er bygd på eller tilflyttet tuften. Dersom den er bygd på tuften, må kjelleren under kaven antas å være like gammel som bygningen. Tuften R I har dimensjoner meget nær R III. R III kan først ha vært plassert der, for senere å overta plassen etter R II etter at denne etter all sansynlighet brant. Tuften R I viser imidlertid et mye dårligere fundamenteringsarbeide enn R III hvor syllstokkene har hatt en meget presis plassering mellom partivis doble fundamentsteiner, med h.ø.v. innover- og utoverhellige toppflater. R I var nærmest bare røysset sammen. Jordlaget over var dessuten meget tynt og området svært fuktig, det siste i markert motsetning til tuften R II/III. Disse forholdene gjør R I til en meget dårlig tuft for en bygning av R III's kvalitet.

Rauland II.

Årets gravning forsterket inntrykket av at R II har hatt tilnærmet sammenfallende vestvegg med R III, men klar vegglinje ble ikke påvist. Det kan ha blitt flyttet om på fundamentstein da R III ble tuftet, men det synes imidlertid klart at R II ikke har strukket seg lengre mot vest enn R III's vestgavl.

Fundamentsteiner for R III's sydvegg var anlagt direkte over de tilsvarende steinene for R II, og partivis kunne søndre avslutning på et jordgulv, med leire, kull og aske, for R II påvises som en forholdsvis klar linje ut mot steinfundamentet. Søndre del av dette gulvlaget i R II, spesielt i det østre partiet, var oppbygd med stein og jord fra det opprinnelige terrenget. Årets undersøkelse kunne, som de tidligere års, heller ikke påvise hvor inngangen hadde vært.

Søndre del av østgavlen var tapt i kjelleren under R III's kave slik at syd-østre hjørnet ikke kunne påvises på stedet, men veggflukten for henholdsvis øst- og sydvegg var så klar at mangelen av selve hjørnet ikke betyr noe for angivelse av dimensjonene.

Interiørt ved det syd-vestre hjørnet har en stor, skarprygget jordfast flyttblokk stukket godt over jordgulvet. Det må være nærliggende å tenke seg denne steinen innebygget på en eller annen måte, eventuelt under en seng.

Av nordre langvegg kunne trefibre påvises i ca. 1 meters lengde og like innenfor den fint lagte stein, rekken som ble påvist i 1971. Denne steinrekken har innoverhellige toppflate, 2 steder kunne en indre stein påvises i sammenheng med nordveggen slik at veggstokken har vært støttet både utenfra og innenfra. I et parti 2,6 til 2,7 m nord for nord-østre hjørnet og like innenfor nordre vegg fantes neverflak som må ha vært lagt under veggstokkene. På dette stedet vistess dessuten rester etter en stokk med fiberretning perpendikulært på nordveggen. Fibrene ble påvist i en lengde av vel 40 cm. Dette kan indikere en innvendig delevegg, noe som vil reise en rekke spørsmål i forbindelse med ildstedsplasseringen og interiøret forøvrig som vanskelig kan diskuteres i denne foreløpige rapporten.

Undersøkelsen ga ikke entydig svar på om gulvåren har hatt et bakre parti mot sydveggen, men mest sensynlig har den ikke hatt dette. Åren har da ligget omtrent 1,5 m innenfor sydveggen, men ganske nær østre gavlvegg.

En nærmere undersøkelse av funnmaterialet vil muligens gi enkelte antydninger om alder og brukstid for R II. Foreløpig kan lite sies om dette.

Partiet utenfor R III's syd-østre hjørne.

Det ble tatt en prøvesjakt i dette området i 1970, og radiologisk prøve 2 (se 1971) stammer herfra. Et noe større område ble åpnet i år, og 2 steinpakninger ble påvist, en mindre og en større under forholdsvis tykt kulturlag. Det ble gjettet på kokegropen, men steinmaterialet viste seg ikke å være skjerbrent. Da steinene var fjernet piplet vannet fram. Bunniaget var meget ujamnt.

Den mest nærliggende forklaringen synes å være tufter etter store steinblokker som er brutt opp, eventuelt til bruk som fundamentmurer/kjellervegger ved R III. Tuftene er så senære gjenkastet med mindre stein. Siden har utkast av åren og annet gitt det tykke overliggende kulturlaget, et lag som ga lite gjenstandsmateriale.

Gjenstandsmaterialet.

Gjenstandsmaterialet fra årets gravning er i karakter lite forskjellig fra de 2 foregående årene, men utvider og utdyper dette. Materialet er bare foreløpig gjennomgått.

Spesielt bør nevnes samlingen av kljåstein, en ny funngruppe av året. Steinene, som alle er av kleber, lå med en hovedtyngde i kjellertilfyllingen, men var også representert i steingropene utnefer bygningen. En halv kvernstein var havnet i kjellertilfyllingen, hvor det forøvrig fantes ganske mye rester av steintøy, en eneste bit av en innvendig glassert kokepote - et brott ved roten av handtaket -, jernbeslag, stigbøyle og, som tidligere nevnt, rester av krittpipe. Dette var et krittpipehode med bevarte rester av et brent innhold. Et avsaget reinsdyrhorn og en brukket bennål utvider spekteret.

I nærheten av R III's nord-østre hjørne lå en dobbel benkam med klar middelalderutforming. I steingropene utenfor bygningene kom et par brott av klebergryter fram, 3 snellehjul av kleber med klar tilknytning til R II slutter seg til materialet.

En blykule forteller vel helst om jakt/elakt, mens 2 rester av skrivegrifler sammen med et tidligere tavlefragment gir oss muligens en gjenspeiling av R III som lokale for omgangsskolen.

Avslutning.

Bearbeidelse av det fremskaffede materialet vil kunne gi et nyansert bilde av virksomheten i tilknytning til bygningene på Søre Rauland gjennom flere hundre år. Materialet er stort og vidtfavnende, men samtidig uhyre interessant. Den videre bearbeidelse vil være tidkrevende, men etter min mening så vesentlig at det bør presenteres fullt bearbeidet en gang i fremtiden.

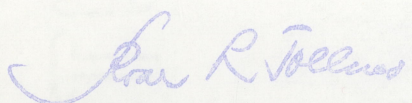
Mitt primære ønske: "- å grave en tuft hvor en positivt vet det har stått et laftet hus for å konstatere hvilke spor som blir igjen når huset er borte" (se rapporten fra 1970) har

positivt blitt oppfylt. Det tok riktignok tre år istedet for ett.

Undersøkelsen har besvart en rekke spørsmål, men som enhver arkeologisk undersøkelse har den samtidig reist nye.

Det har vært en opplevelse å få stå som leder av undersøkelsene på Sandre Rauland, og jeg vil gjerne igjen takke for den muligheten som ble gitt meg.

Sandefjord i desember 1972

Roar L. Tollnes
arkitekt m.n.a.l.

16.8.72. R I. Nordvegg sett fra vest

21.8.72. R III. Søndre mur fra vest

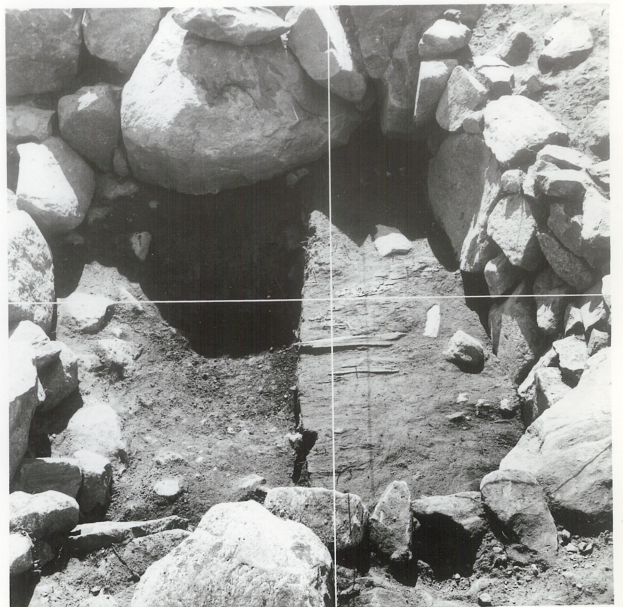

21.8.72. R III. Detalj fra søndre mur sett fra vest.
Bemerk helningen på steinene.

12.8.72. R III. Syd-østre hjørnet fra syd.
Laftesteinen sentralt i bildet.

17.8.72. R III. Fyllmassene i kjelleren under kaven.

22.8.72. R III. Kjelleren under kaven sett fra nord.
Legg merke til tregulvet. Trådkorset
markerer hovedprofilene.

15.8.72. R II/RIII. Nordvestre hjørnet med den flate laftesteinen for R III. Vestveggen innover til høyre på bildet er tilnærmet den samme for de to bygningene.

15.8.72. R II. Nord-østre hjørnet med toppene av store, jordfaste flyttblokker fremgravet.

25.8.72. R II. Til høyre inn i bildet løper nordre steinrekke, på innsiden neverflak.

17.8.72. Steinrøys øst for hustuften
delvis fremgravet.

17.8.72. Detalj av steinrøys og profil. Den lyse
stripen i profilet er et askelag.

11.8.72. Mannskapet 1972. Bakerst fra v.:
Edvin Evensen, Kristin Jahnsen, eieren
Steinar Rauland i bunad, Torill Dahlbo.
Foran sitter Oldsaksamlingens representanter
Signe Blindheim og Ellen Karine Hougen.

8.8.72. Middelalderkem in situ over laftehellen
ved nord-vestre hjørne, R III.

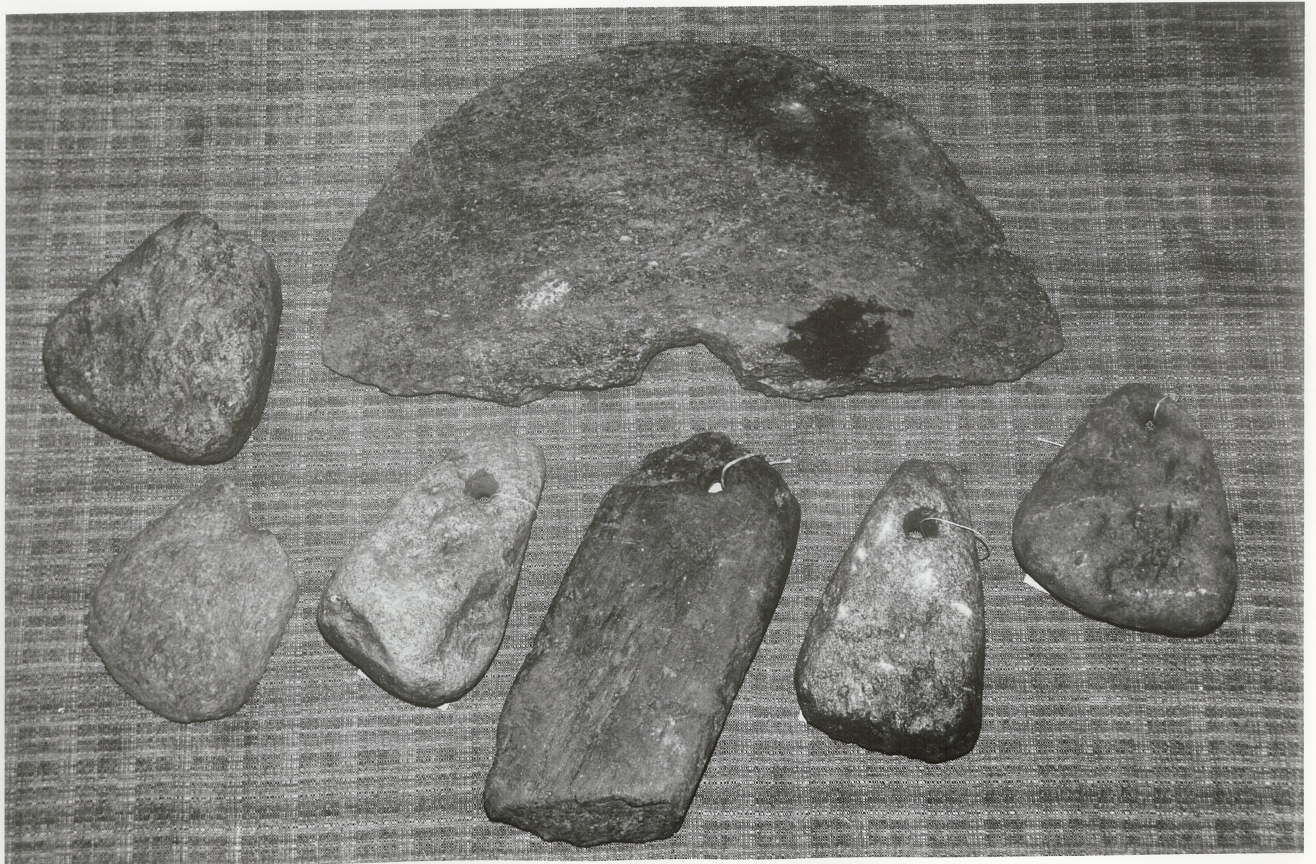

22.8.72. Kljåstein in situ i kjellertilfyll under
kaven. R III.

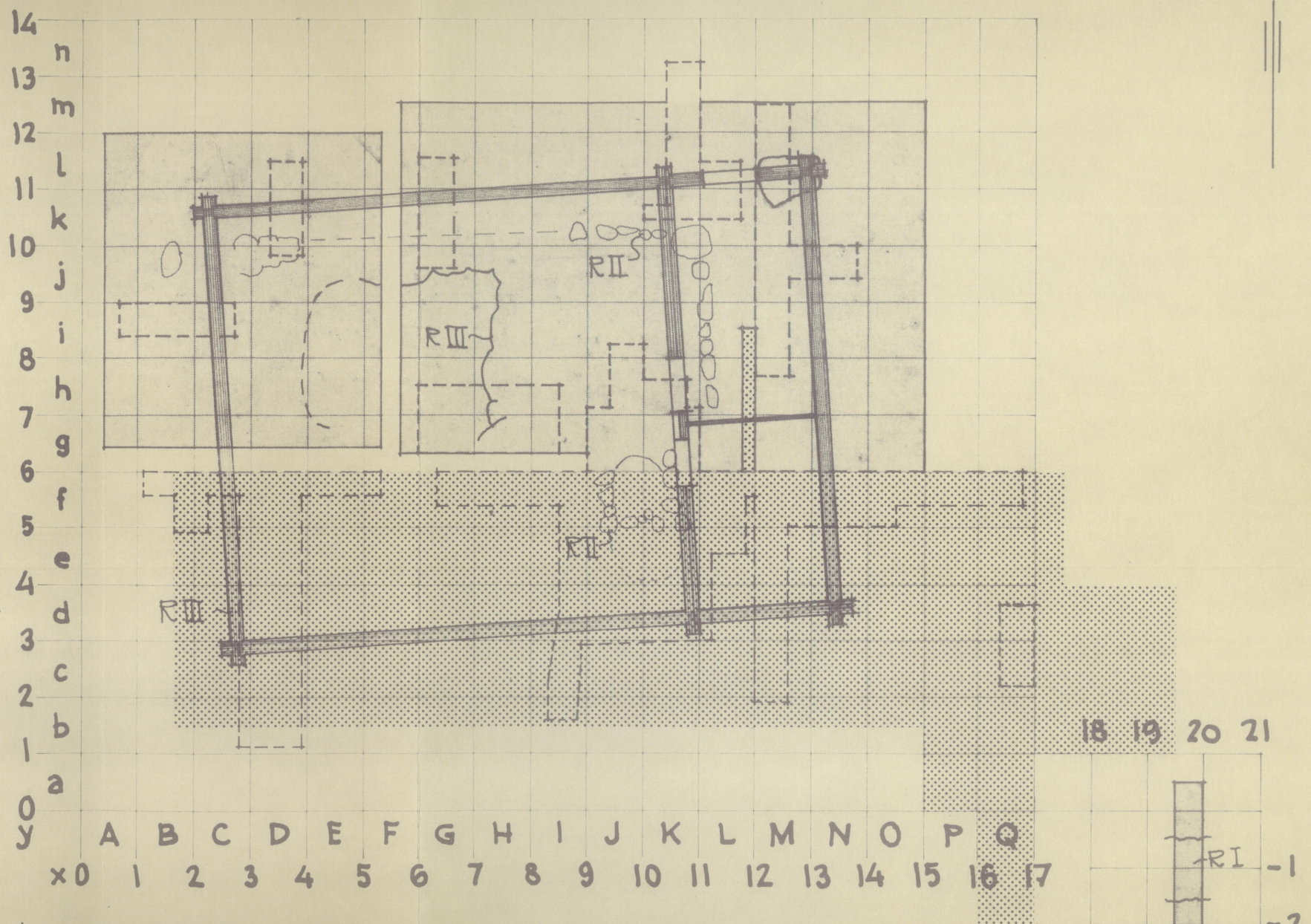
7.8.72. Snellehjul in situ like innenfor
estre vegg, R II.

25.8.72. Tuften på søndre Rauland ferdig undersøkt. I for- og bakgrunnen stein- og jordhauger fjernet fra tuften.

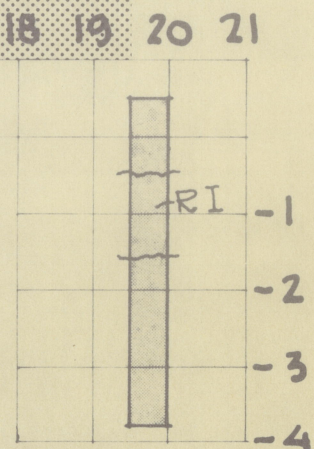

Kvernstein og klijasteiner funnet 1972.
Kvernsteinens diameter ca. 57 cm.

MAGN. NORD

----- SJAKTGRENSE 1970
————— " 1971
1972 OMFATTER BEGGE DE TONEDE OMRÅDENE
SJAKTENE FOR RI-1972 ER IKKE INNTEGNET

ANTYDNINGSVIS INNTEGNET RI, RII, RIII

SØNDRE RAULAND GNR. 39 BNR. 2
UYDAL I NUMEDAL
GRAVNINGSPLAN 1970-1971-1972 M=1:100

Roar L. Tollnes
ARKITEKT M.N.A.L.